

و مخالفین و ناامیدها و گناهکارها و ستمگرها از جمیع عالم، قرار داده است.

ای مردم من به شما انذار می‌کنم که من رسول خدا ﷺ به سوی شما هستم که رسولان قبل از من گذشته و رفته‌اند آیا اگر من بمیرم یا کشته شوم شما به اعقابتان برمی‌گیردید؟ و هر کس به آیین پیشینش برگردد به خدا ضرر نتواند زد و خداشا کرین را پاداش خواهد داد (و من ینقلب علی عقبیه فلن بضّر الله شیئاً و سیجزی الله الشّا کرین^۱).

آگاه باشید که علیؑ موصوف به صبر و شکر است، پس از او فرزندان من از صلب او.

ای مردم بر خدا منت نگذارید که اسلام آورده‌اید، پس خدا غضب می‌کند بر شما و عذابی از جانب خدا به شما می‌رسد که او در کمین است.

ای مردم پس از من پیشوایانی می‌آیند که دعوت به آتش می‌کنند و روز قیامت یاری نمی‌شوند. ای گروه مردم خدا و من از آنان بیزار هستیم، ای مردم آن‌ها و پیروانشان و یارانشان در درّك اسفل از آتش هستند و چه بد است جای متکبرین، آگاه باشید که هم آنان اصحاب صحیفه^۲ هستند پس هر کس از شما به صحیفه‌اش نگاه کند، (و فرمود: بر ذهن مردم این معنی و صحیفه‌ها خطور نکرد مگر جماعت اندکی که سازنده و نویسنده‌ی صحیفه بودند) ای مردم من کتاب «قرآن» را پیشوا و ما ترک خود، پس از خود تا روز قیامت گذاشتم و من تبلیغ کردم آنچه را که به تبلیغ آن مأمور بودم تا بر هر حاضر و غایبی و بر هر

۱- سوره‌ی آل عمران (۳)، آیه‌ی ۴۴.

۲- اصحاب صحیفه: آن دسته از کاتبان وحی بودند که آیات وحی را به طور ناقص یا کامل می‌نوشتند ولی هیچکدام احاطه‌ی کلی بر تمام وحی از نظر ظاهر و باطن، مانند علیؑ نداشتند چنانکه خود در نهج البلاغه، خطبه «در صفت خلق آدم» این موضوع را تصریح فرموده است.

کس که شاهد باشد یا نباشد، به دنیا آمده باشد یا نباشد حجت باشد. پس حاضر به غایب برساند و پدر به فرزند تا روز قیامت، و به زودی برخی خلافت راملک غصبی خود قرار می‌دهند، هان خدا لعنت کند غاصبین و کسانی را که این غصب را قبول کردند و راضی شدند، و آن وقت که «سَنَفَرِّغُ لَكُنْ اَيُّهَا الثَّقَلَانِ. فَيُرْسَلُ عَلِيْكَمَا شَوْاْظُ مَنْ نَارٍ وَنَحَاسٍ فَلَا تَنْتَصِرَانِ»^۱ (به زودی به شما ای دو گرانیامیه می‌پردازم و بر شما ای دو گروه) که بر آن دو گرانیامیه یعنی کتاب و عترت پشت کردید، شراره آتش و مس گداخته خواهد بود و یاری من شما را نیست). ایی مردم خداوند عزّ و جلّ شما را به حال خودتان و انمیگذارد تا اینکه پاك از ناپاك تمیز داده شوند برای اینکه خداوند تبارك و تعالی (از راه لطف) چنین نیست که شما را بر عیب آگاه کند (منظور این است که خداوند عالم به مقتضای قاعده لطف به وسیله پیامبران و اولیایش انواع راهنمایی را درباره‌ی سعادت بشر به وسیله‌ی کتب آسمانی و احکام و حرکات اولیاء می‌فرماید اگر خدای نکرده بیدار نشدند آن وقت آنان را به حال خودشان وا می‌گذارد).

ای مردم هیچ قریه‌ای نیست مگر اینکه خداوند به سبب تکذیب آن قریه آن را نابود خواهد کرد و همچنین قریه‌ها را که ظالم و ستمگر باشند هلاك می‌کند چنانکه خدای تعالی ذکر کرده است، و این امام و ولیّ شما و هم او وعده‌های خداست که وعده‌های خدا راست است.

ای مردم به تحقیق که قبل از شما بیشتر گذشتگان گمراه شدند و خداوند آنها را هلاك ساخت و هم او دیگران را نیز هلاك می‌سازد.

ای مردم خداوند به من امر و نهی کرده است، و من نیز علیّ علیه السلام را امر و

نهی کردم، پس او امر و نواهی را از پروردگارش آموخت، پس بشنوید امر خدا را تا سالم بمانید و اطاعت کنید او را تا هدایت یابید و از آنچه نهی فرموده است خودداری کنید تا رشد یابید، و به سوی مقصود و مراد او حرکت کنید تا راههای مختلف شما را از راه خدا دور و پراکنده نسازد. من صراط مستقیم خدا هستم که خداوند شما را به پیروی از من امر کرده است بعد از من علیؑ است، سپس فرزندانم از صلب علیؑ ائمه ای که به حق هدایت می کنند و به حق می گرایند. سپس قرائت فرمود: الحمد لله رب العالمین... تا آخر سوره. و فرمود درباره ی من و آنان نازل شده و برای آنها عمومیت پیدا کرده و مخصوص آنان گشته است. اینان اولیای خدا هستند که نه ترسی برای آنان هست و نه اندوهناک می شوند، آگاه باشید که حزب خدا همیشه غالب است، آگاه باشید که دشمنان علیؑ اهل جدایی و شکاف و تجاوز هستند، و برادران شیطانند که از باب فریب بعضی به بعض دیگر گفتاری بیهوده و پوچ را القامی کنند. آگاه باشید که اولیای خدامؤمنینی هستند که خداوند آنها را در کتابش ذکر کرده و فرموده است: «لا تجد قوماً يؤمنون بالله و اليوم الآخر يوادون من حاد الله و رسوله... تا آخر آیه»^۱ قومی رانمی یابی که به خدا و روز واپسین ایمان داشته باشند و با کسی که با خدا و رسولش دشمنند دوستی کنند...

آگاه باشید که اولیای خدا کسانی هستند که خدا آنان را وصف نموده و فرموده است: «الَّذِينَ آمَنُوا و لم يلبسوا ایمانهم بظلم أولئك لهم الأمن و هم مهتدون»^۲ (کسانی که ایمان آوردند و ایمانشان را به ستم نیالودند، آنها را امنیت است و آنها هدایت شده هستند).

۱- سوره ی مجادله (۵۸)، آیه ی ۵۸.

۲- سوره ی انعام (۶)، آیه ی ۸۲.

آگاه باشید که اولیای خدا کسانی هستند که در حال امن و آرامش داخل بهشت می‌شوند و ملائکه آنها را با سلام ملاقات می‌کنند و اینکه پاکیزه بودید پس داخل بهشت شوید در حالیکه جاوید و همیشگی در بهشت باشید.

آگاه باشید که اولیاء خدا کسانی هستند که خدا فرموده: «داخل بهشت می‌شوند بدون حساب».

و آگاه باشید که دشمنان آنها کسانی اند که در آتش می‌سوزند.

آگاه باشید که دشمنان خدا کسانی هستند که شیعه‌ی (صدای وحشتناک) «جهنم» را در حالی که می‌جوشد می‌شنوند، و برای آن ناله‌ای است که هر امتی داخل آنجا شود امت دیگر را لعنت می‌کند.

آگاه باشید که اعداء آنان کسانی هستند که خدای عزّ و جلّ در باره‌ی آنها گفته: «کَلَّمَا الْقَىٰ فِيهَا فُوجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ» تا آخر آیه.

آگاه باشید که اولیاء خدا کسانی هستند که از پروردگارشان می‌ترسند و برای آنان مغفرت و اجر بزرگی است.

ای مردم فاصله بین جهنم و بهشت چقدر است، دشمن ما کسی است که خداوند او را ذمّ و لعن کرده، و دوست ما کسی است که خدا او را دوست دارد و مدح کرده است.

آگاه باشید که من انذار کننده هستم و علیّ علیه السلام راهنماست.

ای مردم من نبیّ هستم و علیّ علیه السلام وصیّ من است، آگاه باشید که خاتم امامان از ما، قائم مهدی است، آگاه باشید که او ظاهر و غالب بر دین است، آگاه باشید که او انتقام گیرنده از ظالمان است، آگاه باشید که او فتح کننده‌ی قلعه‌ها و ویران کننده‌ی آنهاست. آگاه باشید که او کشنده‌ی هر قبیله‌ای است که از اهل

شرك باشد، آگاه باشید که او درك کننده ی هر خونخواه نسبت به اولیای خداست، آگاه باشید که او یاری کننده ی دین خدای عزّ و جلّ است، آگاه باشید که او نهر پر آبی است که از دریای عمیق سرچشمه می گیرد، آگاه باشید که او هر صاحب فضلی را به فضلش می نامد و هر صاحب جهلی را به جهلش. آگاه باشید که او برگزیده ی خدا و مختار اوست. آگاه باشید که او وارث هر علم و محیط به آن است، آگاه باشید که او از پروردگارش خبر می دهد، و به امر ایمانش بیدار کننده است، آگاه باشید که او رشید و سدید (محکم و استوار) است. آگاه باشید که کارها به او واگذار می شود، آگاه باشید که گذشتگان به او بشارت داده اند. آگاه باشید که او حجّت باقی می ماند و پس از او حجّتی نیست، و حقّی نیست جز با او و نوری نیست مگر نزد او، آگاه باشید که کسی بر او غلبه نمی کند و کسی علیه او یاری نمی شود. آگاه باشید که او ولیّ خدا در زمینش، و حکم خدا در خلقتش و امین خدا در نهان و آشکارش، می باشد.

ای مردم من برای شما بیان کردم و مطلب را فهماندم، و این علیّ علیه السلام است که پس از من باید شما را بفهماند، آگاه باشید وقتی که سخنرانی من تمام شد شما را بر بیعت علیّ علیه السلام و اقرار به او فرا می خوانم، سپس بعد از من بر آن بیعت باقی بمانید.

آگاه باشید من با خدا بیعت کردم و علیّ علیه السلام با من بیعت کرده و من برای علیّ علیه السلام از شما از جانب خدای عزّ و جلّ بیعت می گیرم، هر کس که نقض بیعت کند و عهدشکنند بر ضرر و زیان خودش کار کرده است.

ای مردم همانا حجّ و صفا و مرده از شعائر خداست، پس هر کس حجّ بیت

یا عمره کند... تا آخر آیه ۱.

ای مردم حجّ بیت نمائید که هیچ گروهی وارد آن نشدند مگر اینکه بی نیاز گشتند، و تخلف نکردند مگر اینکه فقیر و محتاج شدند.

ای مردم مؤمنی در عرفه نایستاد، مگر اینکه خدا گناهان گذشته‌اش تا آن وقت را بخشید، مگر پس از آنکه حجّت بر او تمام شد گناهانش را از سر بگیرد.

ای مردم حجّاج یاری می‌شوند و جای نفقه‌ی آنها پر می‌شود و خدا اجر نیکوکاران را ضایع نمی‌کند.

ای مردم حجّ بیت را با اعتقاد کامل به دین و نتفقه (بینش و آگاهی کامل) بجا آورید و از مشاهد برنگردید مگر با توبه و باز ایستادن از گناه.

ای مردم آنچنانکه خدا امر فرموده است، نماز بپا دارید و زکات بدهید، پس اگر مدّت طولانی شد و کوتاهی کردید یا فراموش کردید علیّ علیه السلام ولیّ شما و بیان کننده برای شماست، علیّ علیه السلام کسی است که خدای عزّ و جلّ بعد از من او را نصب کرده است و او کسی است که خداوند او را خلیفه‌ی من و خودش قرار داده است، خبر می‌دهد آنچه را که از او سؤال کنید و بیان می‌کند آنچه را که نمی‌دانید.

آگاه باشید که حلال و حرام بیشتر از آن است که من آن دو را به شمارم و به شما معرّفی کنم پس امر به حلال و نهی از حرام می‌کنم در يك مقام، پس من مأمور شده‌ام که با شما عهد ببندم و دست بیعت از شما بگیرم به اینکه قبول کنید چیزی که من درباره‌ی علیّ علیه السلام از جانب خدا آورده‌ام، و همچنین در مورد

ائمه‌ی بعد از علیؑ، کسانی که آنها از من و از علیؑ هستند، امتی که قائم به امامتند، و از آنهاست مهدی تا روز قیامت که به حق قضاوت می‌کند.

ای مردم هر حلالی که من شما را به آن راهنمایی کردم و هر حرامی که شما را از آن نهی کردم از آن باز نمی‌گردم و آن را تبدیل نمی‌کنم، آگاه باشید که این موضوع را به یاد بسپارید و آن را حفظ کنید و به همدیگر توصیه کنید و آن را تبدیل و تغییر ندهید.

آگاه باشید که رأس امر به معروف همین است که به گفتار من برسید و شما آن را به غیبین برسانید و به قبول آن امر کنید و از مخالفتش خودداری کنید و اینکه آن امری است از جانب خدای عزّ و جلّ و از من، و امر به معروف و نهی از منکر محقق نمی‌شود مگر با امام.

ای مردم قرآن به شما معرفی می‌کند که ائمه‌ی بعد از علیؑ فرزندان علیؑ هستند و من نیز به شما نشاناساندم که آنها از من و از علی هستند آنجا که خدا می‌فرماید: «و جعلها کلمة باقیة فی عقبه^۱...» (و این خدا پرستی را در همه‌ی ذریت خود «تاقیامت» باقی گردانید...).

و من می‌گویم: ای مردم مادام که تمسّک به آن دو بکنید (قرآن و اهل بیت) هرگز گمراه نمی‌شوید، بر شما باد تقوی، تقوی، و بر حذر باشید از روز قیامت چنانکه خدا فرمود است: «انّ زلزلة الساعة شیءٌ عظیم^۲»، مرگ و حساب و موازین و محاسبه‌ای که بین دو دست (در برابر) پروردگار عالمان است، و نیز ثواب و عقاب را به یاد آورید، پس هر کس کار خوب انجام دهد به ثواب می‌رسد و هر کس گناه کند در بهشت برای او بهره‌ای نخواهد بود.

۱- سوره‌ی زخرف (۴۳): ۲۸

۲- حجّ (۲۲) آیه‌ی ۱: ... همانا زلزله‌ی روز قیامت بسیار حادثه‌ی بزرگ و واقعه‌ی سختی خواهد بود.

ای مردم شما بیشتر از آن هستید که با يك دست به من بیعت کنید و خداوند عزّ و جلّ به من امر کرده که از زبانهای شما اقرار بگیرم به چیزی که برای علیّ (علیه السلام) عقد بسته‌ام و آن امیر بودن او بر مؤمنان است، و ائمه‌ایکه بعد از او می‌آیند از من و از علیّ هستند و طبق آنچه که برای شما اعلان کرده‌ام، ذریّه و نسل من از صلب علی است، پس همگی با هم بگوئید: ما شنیدیم و به آنچه به ما رساندی مطیع و راضی و تسلیم هستیم از جانب پروردگار و پروردگارت در امر علیّ (علیه السلام) و امر فرزندان او از صلب علیّ (علیه السلام) از ائمه (علیهم السلام)، ما با تو بر این موضوع بیعت می‌کنیم با دلها و جانهایمان و زبانها و دستهایمان و بر این بیعت و اقرار زنده‌ایم و می‌میریم و مبعوث می‌شویم، و آن را تغییر نمی‌دهیم، و شكّ و ریب به خود راه نمی‌دهیم، و از عهدمان بر نمی‌گردیم و عهد و پیمان را نمی‌شکنیم و اطاعت خدا و تو را و علیّ (علیه السلام) امیرالمؤمنین را و فرزندان او، ائمه را قبول می‌کنیم، کسانی که ذکر کردی و گفتی که آنان از ذریّه‌ی تو از صلب علیّ (علیه السلام) بعد از حسن (علیه السلام) و حسین (علیه السلام) هستند.

آن ائمه کسانی هستند که من مکان آنها را از خودم و محل و موقعیت آنها را نزد خودم و منزلت آنها را نزد خدای عزّ و جلّ برای شما بیان کردم و شناساندم، و این موضوع را به شما نیز ادا و بیان کردم، و اینکه حسن و حسین آقای جوانان اهل بهشتند و پس از علی پدرشان آن دو امام هستند و قبل از علی من پدر آن دو هستم.

و بگوئید: در این مورد ما خدا را اطاعت کردیم، و نیز اطاعت کردیم تو را و علی و حسن و حسین و ائمه‌ای را که ذکر کردی، و ما عهد و پیمانی را طاعت کردیم که برای امیرالمؤمنین گرفته شده است که این اطاعت برخاسته از

دلها و رو آنها و زبانهای ماست و دستهای ما در دست کسی است که محمد ﷺ و علی ﷺ را درك کردند و به آن دو با زبان اقرار نمودند. و ما در مقابل این بیعت بدل و عوضی نمی خواهیم، و از خودمان هیچ وقت تغییر و تحولی نمی بینیم.

و خدا را شاهد می گیریم که گواهی خدا کافی است و تو نیز بر ما گواه باش، و هر کس که اطاعت کند چه ظاهر باشد و چه پنهان و ملائکه ی خدا و لشگریانش و بندگاناش گواه ما در این باره هستند و خداوند بزرگتر از هر گواه است.

ای مردم چه می گوئید خداوند هر صدای آشکار و نهان هر نفسی را می داند، پس هر کسی هدایت یابد به سود خودش می باشد، و هر کس گمراه شود زیان آن به خودش می رسد، و هر کس بیعت کند با خدای عزّ و جلّ بیعت کرده است که دست خدا بالای دست آنهاست.

ای مردم از خدا بترسید و با علی امیرالمؤمنین و حسن و حسین و ائمه آن کلمه ی باقی و جاوید بیعت کنید. و خداوند، کسی را مکر و حيله کند نابود می سازد و کسی را که به عهد وفا کند می بخشاید و هر کس پیمان را بشکند به ضرر و زیان خودش آن را شکسته است.

و بگوئید: پروردگارا ما شنیدیم و اطاعت کردیم ما را به آمرزشت بیمارز و بازگشت ما به سوی تو است، و بگوئید: حمد خدایی راست که ما را به این موضوع راهنمایی کرد و اگر خدا هدایت نمی کرد، ما به آن راه نمی یافتیم.

ای مردم فضائل علی بن ابی طالب نزد خدا عزّ و جلّ در حالی که آن را در قرآن نازل کرده است بیشتر از آن است که من آن را در یکجا بشمارم، پس هر کس از آنها به شما خبر داد و آن فضائل را به شما شناساند تصدیقش کنید.

ای مردم هر کس اطاعت کند خدا و رسولش و علی و ائمه‌ای را که ذکر کرده‌ام رستگار شده و به رستگاری روشنی رسیده است.

ای مردم آنان که به بیعت با او سبقت گرفتند و دوستدار و تسلیم او شدند و پذیرای فرمانروایی او بر امور مؤمنان شدند، آنان رستگار گردیدند و جای آنها در جنات نعیم است.

ای مردم چیزی بگوئید که خدا از گفتار شما راضی باشد، اگر شما و همه اهل زمین کافر شوند هرگز نمی‌توانند ذره‌ای به خدا ضرر برزنند.

بارالها مؤمنین و مؤمنات را ببخش و بر کافرین و کافرات غضب کن، و الحمد لله رب العالمین.

پس آن قوم رسول خدا ﷺ را صدا زدند و گفتند: بلی شنیدیم و اطاعت کردیم بر امر خدا و امر رسولش با دلها و زبانها و دستهایمان و هجوم آوردند بر رسول خدا و بر علیؓ و دست بیعت به آنها دادند، پس اوّل کسی که دست بیعت به رسول خدا ﷺ داد اوّلی و دوّمی و سوّمی و چهارمی و پنجمی بود^۱، و باقی مهاجرین و انصار و بقیّه مردم بر طبق طبقات و مقدار منزلتشان می‌آمدند و بیعت می‌کردند تا اینکه نماز مغرب و عشاء در يك وقت خوانده شد، و همچنان بیعت می‌کردند و دست می‌دادند سه مرتبه و رسول خدا ﷺ در هر بار که گروهی بیعت می‌کردند می‌فرمود: حمد خدائی را که ما را بر جمیع عالم برتری داد، و از همانجا دست دادن برای بیعت سنّت و رسم شد آنچنان که کسانی آن را استعمال کرده‌اند که اصلاً برای خلافت و بیعت هیچ حقّی نداشته‌اند.

«قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُ عَلَى شَيْءٍ» یعنی شما از نظر دین

۱- تفسیر الصّافی ۲: ص ۵۳-۶۷- الاحتجاج ۱: ص ۵۵-۶۶.

چیزی نیستید که قابل اعتنا و ارزش باشید، و اینکه «شیء» نامیده شده یا کنایه از امت است یا خطاب به آنها و اهل کتاب به طریق عموم است و مقصود خطاب امت است به اینکه آنچه که درباره‌ی ولایت به آنها نازل شده به پا دارند.

«حَتَّىٰ تَقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ» به اینکه اوامر و نواهی آن دو (تورات و انجیل) را به پا دارید.

«وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ» یعنی قرآن، بدین گونه که حدود آن را اقامه نمائید و از جمله‌ی حدود قرآن امر به ولایت است که همان عمده و مهم است، یا مقصود آن چیزی است که از پروردگارتان درباره‌ی ولایت بر شما نازل شده است، که به طور کنایه در اخبار ما آمده است.

و ممکن است گفته شود: و آنچه که از پروردگارتان به زبان پیامبران و جانشینان آنها از گرفتن عهد و پیمان و انتظار فرج به محمد ﷺ بر شما نازل شده است.

«وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ مَّا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ» بسیاری طغیان و کفر یا به طور مطلق است یا اینکه درباره‌ی علیؑ است. البته مقصود در اینجا چیزی است که درباره‌ی ولایت نازل شده است، به نحو کنایه.

زیرا کافران وقتی که از ولایت منحرف شدند دیگر چیزی در آنها باقی نمانده است که بر آنها تأسف بخوری، و با انحرافشان نمی‌توانند به تو و علیؑ ضرری برسانند تا تو بر آن تأسف بخوری.

«إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا» یعنی کسانی که به محمد ﷺ ایمان آوردند به سبب قبول دعوت ظاهری و بایعت عام نبوی.